

บทปริทัศน์หนังสือ
วัฒนธรรมพีระมิดกับการทำให้เป็นประชาธิปไตย
ของ ชนิดา จิตตรุทธะ (2559)

เสกสรรค์ สนวา^{*}, สุพัฒน์นา ศรีบุตรดี^{**}

Seksan Sonwa, Supattana Seebutdee

* นิสิตปริญญาเอก สาขาการพัฒนาศาสตร์ทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์
และพัฒนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน; Email :
seksan@reru.ac.th

** อาจารย์สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด;
Email : supattana1@hotmail.com

“การเปลี่ยนผ่านการบริหารจัดการไปสู่สังคมประชาธิปไตยจำเป็นต้องอาศัย
การปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเกิดจากความพร้อมของสังคมที่จะเปลี่ยนไปสู่แบบจำลอง
ธรรมาภิบาล โดยละทิ้งลำดับขั้นของการบังคับบัญชาของวัฒนธรรมอำนาจในแบบพีระมิด
ไปสู่วัฒนธรรมความร่วมมือของพลเมืองในแบบแบนเค้ก...”

ข้อความจากท้ายปกหนังสือ

ความน่าเกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้

หนังสือเรื่อง วัฒนธรรมพีระมิดกับการทำให้เป็นประชาธิปไตย เล่มนี้ เขียนโดย
รศ.ดร.ชนิดา จิตตรุทธะ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หนังสือเล่มนี้ถูกตีพิมพ์
เป็นครั้งที่ 2 ซึ่งมีจำนวน 351 หน้า เนื้อหาของหนังสือได้แสดงให้เห็นถึงความพยายาม
ของผู้เขียนในการถ่ายทอดความรู้อันเกิดจากการสังสมในเชิงทฤษฎีและภาคสนามให้ออก
สู่สาธารณะชนและผู้ใคร่แสวงหาองค์ความรู้ด้านประชาธิปไตย การนำเสนอสาระสำคัญ
ของหนังสือถูกแบ่งออกเป็น 9 บท ในแต่ละบทจะร้อยเรียงความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม

การเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมืองที่มีต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในบริบทสังคมไทยซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ ค่านิยมรวมถึงบุคลิกภาพของตัวแสดง (Actors) ในทางการเมือง หนังสือเล่มนี้ได้รับการสนับสนุนให้มีการจัดพิมพ์โดยศูนย์ติดตามประชาธิปไตย (Thailand Democracy Watch) คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทำความรู้จักกับผู้เขียนหนังสือ

ชนิดา จิตตรุทธะ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านรัฐศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเมื่อปี 2549 ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง “รองศาสตราจารย์” ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาระสำคัญของหนังสือ

“วัฒนธรรม” เป็นปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทและมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนที่ต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้สอดคล้องกับบริบททางสภาพแวดล้อมของสังคมนั้นๆ วัฒนธรรมย่อมสื่อให้เห็นถึงคุณค่าในการสืบทอดประเพณี ภูมิปัญญา ค่านิยม ความคิด ความเชื่อที่มีอยู่ในกลุ่มคนโดยการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น รากเหง้าของวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่คนรุ่นหลังควรศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของวัฒนธรรมอย่างถ่องแท้ นอกจากนี้ วัฒนธรรมยังเป็นกลไกสำคัญในการกำหนดและควบคุมมาตรฐานทางสังคมแต่ละแห่งให้มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและมีความจำเพาะ เช่นเดียวกัน “วัฒนธรรมพระมหิตในระบอบประชาธิปไตย” เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงกลุ่มคนในประชาธิปไตยที่ถูกจัดแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มคนจำนวนมากที่อยู่ในระดับฐานล่างกับกลุ่มคนจำนวนน้อยที่อยู่ในระดับบนยอดพระมหิต

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมปกคลุมด้วยสภาพแวดล้อมอันเต็มไปด้วยการแข่งขันทางการเมืองที่นับวันจะมีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ผู้เขียนนำเสนอว่า การลดระยะห่างของวัฒนธรรมแบบพระมหิตให้เป็นวัฒนธรรมแบบแพนเค้กย่อมนำไปสู่การสร้าง

โลกทัศน์แบบใหม่ เนื่องจาก วัฒนธรรมแบบพหุวัฒนธรรมเป็นวัฒนธรรมที่ถือเป็นรากเหง้าของระบบราชการไทยจากที่เคยนิยมอำนาจ การแข่งขัน การเป็นผู้แพ้หรือผู้ชนะ ความเป็นปัจเจกนิยมที่ล้นเกิน วัฒนธรรมแบบพหุวัฒนธรรมเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วัฒนธรรมแบบอำนาจนิยม” ซึ่งก่อให้เกิดการรับรู้/เข้าใจเกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตยของประชาชนในสังคมไทยแตกต่างกัน โดยเฉพาะด้านอำนาจและความสัมพันธ์ของกลุ่มคนใน 3 ระดับ ได้แก่ **ระดับบรรทัดฐานหรือความสัมพันธ์ทางสังคมทั่วไป** ในครอบครัว โรงเรียนและระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ **ระดับองค์กรหรือสถานที่ทำงาน** ระหว่างผู้บังคับบัญชากับลูกน้อง และ **ระดับการเมืองหรือในระดับรัฐ** ระหว่างประชาชนกับรัฐซึ่งนำไปสู่สังคมที่มีความขัดกันในตนเอง ดังนั้น วัฒนธรรมแบบพหุวัฒนธรรมจึงเป็นวัฒนธรรมที่อ่อนและเป็นวัฒนธรรมหลวมเป็นไปตามนิยามที่สะท้อนความนิยมในเรื่องอำนาจ ลักษณะของวัฒนธรรมแบบนี้ทำให้เกิดความอ่อนแอของประชาธิปไตย ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมแบบพหุวัฒนธรรมก็คือตัวแบบวัฒนธรรมของชนชั้นทางการเมืองการปกครองผู้มีอำนาจมากกับผู้มีอำนาจน้อย ก่อให้เกิดการพึ่งพาผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครองเพื่อความอยู่รอด สิ่งที่ปรากฏชัดในวัฒนธรรมรูปแบบนี้คือ การปิดกั้นความเท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มคนในสังคม เมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะวัฒนธรรมแบบพหุวัฒนธรรมกับการเมืองรูปแบบอื่นๆ มีความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตย วัฒนธรรมศักดินานิยม วัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์ เป็นต้น วัฒนธรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่พึ่งพิงบุคคลอื่นๆ โดยเฉพาะผู้มีอำนาจในสังคมเพื่อความอยู่รอดในการดำเนินชีวิต

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้เน้นย้ำอีกว่าภายใต้วัฒนธรรมแบบพหุวัฒนธรรมนี้ส่งผลทำให้เกิดอุปสรรคที่ขวางกั้นความเป็นประชาธิปไตย ดังนั้น หากจะพัฒนาประชาธิปไตยให้มีความเข้มแข็ง ประชาชนในสังคมไทยมีความอยู่ดีมีสุข สังคมมีความสงบสุขและมีชีวิตที่อิสระเสรีจำเป็นต้องเปลี่ยนรูปแบบวัฒนธรรมใหม่ให้เป็นแบบแผนแค้ม หรือ “**วัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วม**” ที่มุ่งเน้นให้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมและสามารถเข้าถึงและเข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับรัฐ เข้าใจเรื่องสิทธิและเสรีภาพการดำเนินชีวิต รวมถึงการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างอิสระ ฉะนั้นวัฒนธรรมแบบแผนแค้มนี้ จึงเป็นการสร้างวัฒนธรรมเพื่อก่อให้เกิดความตื่นตัวและตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง หรือเรียกกระบวนการทางวัฒนธรรมแบบนี้ว่าเป็น “**วัฒนธรรมการพัฒนาพลเมือง**” จุดเด่นของวัฒนธรรมแบบนี้คือ ความสนใจใน

การเข้าไปร่วมในการแสดงออกทางการเมืองในลักษณะต่างๆ ของพลเมือง เช่น การแสดงความคิดเห็น การยอมรับกฎกติกาทางสังคม การเคารพสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น การวิพากษ์วิจารณ์ การประท้วง การยอมรับหรือปฏิเสธอำนาจทางการเมือง เป็นต้น ผู้เขียนได้สังเคราะห์ระยะห่างของอำนาจสู่ประชาธิปไตยโดยใช้ทฤษฎีมาร่วมในการสังเคราะห์เพื่อให้เห็นมิติของความเป็นประชาธิปไตยภายใต้อำนาจนิยม ซึ่งการสังเคราะห์ได้เริ่มต้นจากบริบทของวัฒนธรรมในสังคมไทย 4 ด้าน ได้แก่ วัฒนธรรม สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ สังคมองค์การ และเศรษฐศาสตร์การเมือง ในแต่ละด้านจะประกอบด้วย วัฒนธรรมย่อยแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามเมื่อผู้เขียนนำมาสังเคราะห์เชิงทฤษฎีแล้วได้ข้อค้นพบใหม่ว่า แท้จริงแล้วบริบททางวัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน เป็นตัวชี้วัดที่ยืนยันถึงสถานะความเข้มแข็งของประชาธิปไตยในสังคมไทย และส่งผลทำให้เกิด “ระยะห่างของอำนาจ” ในระดับสังคมทั่วไป สังคมองค์การ และสังคมการเมืองหรือรัฐค่อยๆ ลดลง เมื่อเป็นเช่นนี้ วัฒนธรรมการเมืองแนวใหม่ที่มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมไทยมากที่สุดและเป็นวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ของสังคมไทยคือ **“วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมหรือวัฒนธรรมแบบแพนเค้ก”** ดังนั้น การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมแบบพีระมิดสู่วัฒนธรรมแบบแพนเค้กย่อมส่งผลให้ประชาชนในสังคมเกิดความตระหนักในสิทธิเสรีภาพ เกิดความหวงแหนในความเป็นเจ้าของอำนาจ ความเป็นอิสระในการคิดการตัดสินใจ การลดการพึ่งพิงรวมถึงการลดอำนาจของรัฐมากขึ้น ซึ่งผู้ปริทัศน์เห็นว่า **วัฒนธรรมแบบแพนเค้กก็คือ “การสร้างความเป็นพลเมือง”** ให้เกิดขึ้นกับประชาชนในสังคมอันจะเป็นแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยให้มีความเข้มแข็งและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ในทางตรงข้ามหากสังคมไทยไม่มีวัฒนธรรมแบบแพนเค้กการพัฒนาประชาธิปไตยคงเป็นไปได้ยากยิ่ง อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ของประชาธิปไตยในสังคมไทย ไม่ได้มีความราบเรียบเป็นเส้นตรงหรือก้าวหน้ามากนัก หากสังคมการเมืองได้ผู้นำที่มีจิตวิญญาณของความเป็นนักประชาธิปไตย มีคุณธรรม จริยธรรม ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเกิดความร่วมมือกันกับประชาชนที่มีวัฒนธรรมแห่งเสรีภาพอย่างแท้จริง วัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมก็เสื่อมลงตามลำดับ ก่อให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและมีประสิทธิภาพในอนาคต

ในหน้าที่ 113 ผู้เขียนกล่าวว่า “การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมแบบพีระมิดไปสู่วัฒนธรรมแบบแพนเค้ก” ต้องอาศัยการปรับตัวที่รุนแรงสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 กำลังต่อสู้ดิ้นรนกับการทำให้เป็นสังคมประชาธิปไตย พลเมืองปัจจุบันที่มีการศึกษาเพิ่มขึ้นและ

เศรษฐกิจโลกที่กำลังเคลื่อนมาสู่ระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อาจนำสังคมไทยไปสู่บริบทที่เอื้อต่อการทำให้เป็นประชาธิปไตยได้มากยิ่งขึ้น ดังนั้น สังคมประชาธิปไตย จึงจำเป็นต้องอาศัยกลุ่มคนสมัยใหม่ที่มีค่านิยม ความคิด ความเชื่อ จิตใจ และการรับรู้ในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่มีความเท่าเทียมกัน มีศักยภาพเพียงพอและมีความพร้อมในการรับมือการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ลักษณะวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วมที่จะจรรโลงประชาธิปไตยได้ดี ท้ายที่สุด ผู้ปริทัศน์เชื่อว่า เมื่อนำเอาวัฒนธรรมแบบแพนเค้กเข้ามาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยอย่างจริงจังและได้รับการสนับสนุนจากผู้นำระดับชาติ ท้องถิ่น หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน องค์กรไม่แสวงหากำไร และประชาชน ย่อมสามารถช่วยให้เกิดประชาธิปไตยที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืนได้แน่นอน

คุณค่าที่ได้รับจากหนังสือนี้

หนังสือ “วัฒนธรรมพหุมิติกับการทำให้เป็นประชาธิปไตย” เล่มนี้ ถือเป็นหนังสือที่ให้คุณูปการด้านรัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์อย่างมาก เพราะ ผู้เขียนได้นำเสนอแนวคิดทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงภาคสนามมาถ่ายทอดให้ผู้อ่านได้รับรู้เกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรมและการสร้างประชาธิปไตยได้อย่างลุ่มลึก ดังนั้น ผู้วิจารณ์ขอแนะนำคุณค่าของหนังสือไว้ 4 ประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง หนังสือเล่มนี้ชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการของประชาธิปไตยในสังคมไทย โดยผู้เขียนได้ให้ความสำคัญและตระหนักในการสร้างตัวแบบเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างประชาธิปไตย และการเปลี่ยนแปลงของประชาธิปไตยในอนาคต อนึ่งภายหลังจากการอ่านหนังสือเล่มนี้อย่างละเอียดผู้อ่านจะความชัดเจน ในความหมาย ความสำคัญรวมถึงแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมสังคม วัฒนธรรมการเมืองแบบพหุมิติและวัฒนธรรมแบบแพนเค้กอย่างถ่องแท้

ประการที่สอง หนังสือเล่มนี้ได้สร้างแรงบันดาลใจให้กับนักประชาธิปไตยใหม่ ตลอดจนผู้ใคร่สนใจในการศึกษาเกี่ยวกับประชาธิปไตยในบริบทสังคมไทยเป็นอย่างมาก เพราะ เป็นหนังสือที่ผสมผสานระหว่างทฤษฎีและข้อมูลจากภาคสนามที่ผู้เขียนทำการ

เก็บรวบรวมข้อมูลจนกลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ด้านวัฒนธรรมประชาธิปไตยหรือ “วัฒนธรรมแบบแพนเค้ก” ซึ่งเมื่อผู้อ่านติดขัดประเด็นใดที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตยหนังสือเล่มนี้ก็สามารถช่วยคลี่ปมละความมึนทึบออกได้ จึงถือเสมือนว่าหนังสือเล่มนี้ คือ คู่มือของนักประชาธิปไตยควรใคร่หาอ่านและเก็บไว้ใช้งาน

ประการที่สาม หนังสือเล่มนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่าหากจะพัฒนาประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ควรเริ่มต้นด้วยการสร้างวัฒนธรรมแบบแพนเค้ก เพราะ ภายในวัฒนธรรมแบบนี้มุ่งเน้นการสร้างคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม การเป็นพลเมืองถือเป็นหัวใจของการพัฒนาประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง เพราะ พลเมืองสามารถแสดงออกทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ ได้อย่างอิสระและสร้างสรรค์ พลเมืองมีความเท่าเทียมกัน ปราศจากความเหลื่อมล้ำทางสังคมทุกรูปแบบ

ประการสุดท้าย หนังสือเล่มนี้ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21 โดยระบุถึงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบแพนเค้กกว่าเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมที่สามารถส่งเสริมให้ประชาธิปไตยมีความเข้มแข็งและยั่งยืน และคุณลักษณะของประชาชนในสังคมจะต้องมีความเป็นพลเมืองที่พร้อมสำหรับการเข้าไปมีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในทุกรูปแบบและทุกระดับ จึงถือได้ว่า “วัฒนธรรมพรีมิดกับการทำให้เป็นประชาธิปไตย” เป็นหนังสือทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ที่ดีที่สุดเล่มหนึ่งในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

ชนิดา จิตตรุทธะ. 2559. วัฒนธรรมพรีมิดกับการทำให้เป็นประชาธิปไตย.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.